

4. Столяренко А. М. Экстремальная психопедагогика : учеб. пособ. / А. М. Столяренко. – М. : Юнити-дана, 2002. – 607 с.
5. Судаков К. В. Индивидуальная устойчивость к эмоциональному стрессу / К. В. Судаков. – М. : Горизонт, 1998. – 267 с.
6. Тимченко А. В. Психологические аспекты состояния, поведения и деятельности людей в экстремальных условиях и методы их коррекции / А. В. Тимченко. – Х. : Прапор, 1997. – 184 с.

© Корольчук В. М.

ОСОБИСТІСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ОСНОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ФАХІВЦЯ

О. М. Коропецька, м. Івано-Франківськ

Проведено психологічний аналіз феномена “потенціал особистості”, подано ретроспективний огляд його розвитку в психології. Розглянуто умови, що забезпечують реалізацію потенціалу особистості, його перехід зі стану “можливого” у стан “реального”.

Ключові слова: особистість, розвиток, потенціал, особистісний потенціал, самореалізація, самоактуалізація.

Проведен психологический анализ феномена “потенциал личности”, приведен ретроспективный обзор его развития в психологии. Рассмотрены условия, обеспечивающие реализацию потенциала личности, его переход из состояния “возможного” в состояние “реального”.

Ключевые слова: личность, развитие, потенциал, личностный потенциал, самореализация, самоактуализация.

The article presents psychological analysis of the “personality potential” phenomenon. Retrospective view of its development in psychology, conditions of its realization and transferring from the state of “possibility” to the state of “actuality” are considered in the article.

Key words: person, development, potential, personality potential, self-realization, self-actualization.

Проблема. Необхідність і незворотність змін в освітній системі України на початку ХХІ ст. зумовлена новими орієнтирами в самій освіті. Перехід на засади особистісно орієнтованої парадигми передбачає не тільки впровадження нових освітніх технологій, а й розвиток особистісного потенціалу кожного члена суспільства, створення належних умов для забезпечення повною мірою особистісного розвитку та повноцінної самореалізації людини в суспільстві.

Зазвичай інтерес до проблем людини помітно зростає у кризові або переломні моменти історії. Саме такий момент і переживає нині Україна. Тому не дивно, що впродовж останніх десятиліть серед наукових розробок особливе місце належить проблемі розвитку

особистості, її потенціалу. Сьогодні ця проблема є не лише актуальною, а й потребує розгляду в площині нових завдань, що стоять перед сучасною теоретичною і практичною психологією, перед освітою і суспільством загалом.

Мета статті: здійснити ретроспективний огляд проблеми потенціалу в науці, розкрити його сутність і зміст; розглянути умови та фактори, що детермінують розвиток потенціалу і впливають на самореалізацію особистості.

Проблема розвитку “потенціалу” (*potentia* в перекладі з латинської означає “сила”) у психології є порівняно новою. Уперше поняття “потенціал” ґрунтовно було розроблено у фізиці в контексті вивчення динамічних систем; воно розглядалося як здатність системи виконувати певну роботу [1]. У філософії спочатку ввійшли в обіг поняття “потенційність”, “потенція”, “потенційний”. Зокрема, поняття “потенційність” першими взяли на озброєння в середні віки схоласти для позначення внутрішньої сили матерії, її здатності перетворюватися в будь-що. Сьогодні під “потенційністю” розуміють тенденцію до дії, притаманну будь-якій життєвій субстанції. Словом “потенція” позначають можливість, певну внутрішню силу, що спонукає до дії, тоді як “потенційний” вживається у значенні “можливий”, “здатний до чогось” [2].

Термін “потенціал” утвердився в 30–50-х роках ХХ ст. спочатку у філософських, а пізніше й у психологічних наукових джерелах. Сучасні дослідники вживають його для позначення таких понять, як “можливість”, “наявні сили”, “запаси”, “засоби, що можуть бути використані”. Поняття “потенціал” застосовують як щодо людини, зокрема для характеристики її прихованих здібностей, що можуть виявитися за певних умов і бути використаними в будь-якій сфері діяльності, так і щодо суспільства чи держави, наприклад, військовий, економічний, енергетичний та інший потенціал [3, с. 541].

Сучасні довідкові видання визначають поняття “потенціал” як особливу, здатну до саморозвитку систему відновлюваних внутрішніх ресурсів людини, що виявляються в діяльності і спрямовані на отримання соціально важливих результатів [4; 5].

Найчастіше термін “потенціал” поєднується у словосполучення з такими означеннями, як духовний, інтелектуальний, науковий, творчий, економічний, виробничий, політичний, трудовий, хімічний тощо.

М. О. Можейко, розглядаючи поняття “потенціал”, слушно зауважує, що його слід розглядати у площині двох категорій – “можливості” і “дійсності”, які, виступаючи модальними характеристиками буття, виражають, з одного боку, можливість, тенденцію до становлення, а з другого – реальність, що здійснилася. “Можливість”, що виникає в межах “дійсності” як одна з її потенцій, презентує майбутнє в теперішньому, а перетворюючись у дійність, породжує нові

можливості. Такою є діалектика їх взаємодії і взаємопереходу [5, с. 125–126].

Власне, перехід можливості у дійсність і є процесом реалізації потенції. У цьому контексті особливої значущості, на наш погляд, набуває проблема, що стосується умов і факторів, що забезпечують реалізацію резервів та ресурсів людини і їх перетворення в “дійсність”.

Проблема наявності у людини потенційних можливостей розвитку і потреби в їх реалізації була актуальною завжди. Дослідники різних епох розглядали її в різних аспектах; вона лежить в основі багатьох філософських і психолого-педагогічних концепцій. Цю проблему в різні часи намагалися розв’язати Арістотель, Геракліт, Платон, Сократ, Р. Декарт, Г. Гегель, І. Кант, М. Гайдеггер, М. Шелер; М. О. Бердяєв, М. О. Лосський, М. К. Мамардашвілі, В. В. Розанов, С. Л. Франк, А. Швейцер та ін. Питання потенційних можливостей розвитку людини розглядають у своїх працях і сучасні дослідники: К. О. Абульханова-Славська, Б. Г. Ананьєв, М. Й. Боришевський, С. Л. Братченко, Є. Є. Вахромов, З. С. Карпенко, Д. О. Леонтєв, С. Д. Максименко, В. М. Мясищев, Б. Д. Паригін, В. К. Сафонов, В. А. Сластьонін, В. І. Слободчиков, Т. М. Титаренко, М. І. Шевандрін та ін.

Уперше, найбільш ґрунтовно, питання розвитку сутнісних сил людини, її потенціалу почали розробляти в 30–50-х роках ХХ ст. учні-гуманісти К. Гольдштейн, А. Маслоу, Р. Мей, Г. Оллпорт, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм та ін. У контексті проблеми самоактуалізації і самореалізації вони започаткували цілу низку наукових досліджень, присвячених вивченню людини як цілісної системи, що розвивається.

Передумовою для виникнення нових ідей у поглядах на людину став підхід гештальтпсихолога К. Левіна, який, критикуючи дослідників 1920–1930-х років, що в основному експериментальним шляхом вивчали окремі психічні процеси, зокрема сприймання і пам’ять, запропонував перейти до вивчення емоційно-потребової та вольової сфер людини. Інноваційне значення в цьому контексті мала його програма для психологічної методології праця “Перехід від арістотелівського мислення до галілеївського” (1927), у якій дослідник закликав розширити межі тогочасної позитивної психології і звернутися до цілісного вивчення людини, переконував, що причини поведінки слід шукати не в ізольованій від соціуму “природі”, а у взаємодії людини з навколишнім оточенням (див. [7, с. 717]).

Одним з найважливіших факторів в організації поведінки дорослої людини Левін вважав “наявність однієї провідної ідеї, яка контролює і керує всіма іншими, більш частковими видами діяльності. Цією провідною ідеєю може бути основний задум або досягнення мети” (цит. за: [6, с. 725]). Під впливом теорії К. Левіна змінився погляд на саму людину, яку відтоді розглядають не лише як таку, що реагує

на ту чи іншу ситуацію, а таку, що сама створює світ, у якому живе. На цю ідею згодом спиралися у своєму розвитку майже всі теоретичні уявлення американської психології, у тому числі й гуманістичної.

Близькими до гештальтпсихології К. Левіна були погляди К. Гольдштейна, який розглядав організм як цілісну систему. Усе, що відбувається в будь-якій його частині, на переконання дослідника, впливає на весь організм. Спрямовуючи свої дії на задоволення окремих потреб, зазначав Гольдштейн, людина не просто актуалізує кожну з них, але водночас вона створює передумови для самореалізації організму як цілісної системи. Самоактуалізацію він вважав основним і, власне кажучи, єдиним мотивом у житті людини. Цим мотивом є її прагнення реалізувати всі свої внутрішні ресурси. Увівши в науковий обіг терміни “самоактуалізація” і “самореалізація”, Гольдштейн визначав самоактуалізацію як творчу тенденцію самого організму, що проявляється в його прагненні реалізувати свій потенціал, тоді як самореалізація є результатом діяльності організму і передбачає його здійснення як цілісної системи [там само, с. 486].

К. Г. Юнг, засновник аналітичної психології, також стверджував, що символом повноти людського потенціалу, єдності і цілісності особистості є самість, якій належить центральне місце в управлінні психічним життям і яка проявляється через процес індивідуації [там само, с. 97–98].

Індивідуацію Юнг визначав як усвідомлення або самоусвідомлення, а саме слово “індивідуація” розумів як реалізацію себе самого, реалізацію свого Я. Найвищим рівнем реалізації живої істоти є особистість, яка розвивається протягом усього життя. Шлях індивідуації – це шлях духовного розвитку, тому лише той, хто прислухається до самоті, свого внутрішнього голосу, стає особистістю [там само, с. 101–103].

К. Горні, яка вірила в потенціал особистості, також надавала великого значення реалізації Я. Для створення чіткої картини особистості дослідниця виокремила два види Я – реальне й ідеалізоване. Реальне Я – це “наш живий, унікальний особистий центр”, наш потенціал зростання. Реальне Я – це те, на що ми посилаємося, коли говоримо, що хочемо знайти себе... Це можливе Я – на відміну від ідеального Я, недосяжного в принципі” [там само, с. 198–199]. Реальне Я не є фіксованою реальністю, це низка вроджених можливостей, таких як темперамент, таланти, здібності, схильності. Вони частина нашої спадковості, однак для їхнього розвитку потрібні сприятливі умови. Реальне Я є відкритим для світу і реалізується через взаємодію з ним, однак невротичні стани віддаляють особистість від реального Я. Щоб жити реальним, по-справжньому повноцінним життям, слід подолати захисні стратегії поведінки і стати на свій власний шлях самореалізації. Шлях до свого реального Я, на думку Горні, пролягає через самоаналіз, який дасть змогу кинути виклик своєму ідеалізова-

ному Я і змінити його на більш реалістичну Я-концепцію, позбутися ілюзій і претензій та збалансувати всі сторони своєї особистості так, щоб стати справді вільною і спонтанною, незалежною і відповідальною людиною.

Г. Оллпорт, розглядаючи особистість як відкриту психофізіологічну систему, що розвивається, у праці “Особистість: психологічна інтерпретація” (1937) зазначав, що інтегративним началом особистості, рушійною силою її розвитку є пропріум. Це позитивна творча сила, внутрішня енергія, яка не лише формує почуття внутрішньої єдності, але, навпаки, не задовільняючись досягнутим, спрямовує особистість у майбутнє, шукає нові цілі і можливості для реалізації своїх здібностей та знань, забезпечує індивідуальність і своєрідність особистості [там само, с. 823].

Увівши поняття функціональної автономії, Г. Оллпорт довів, що вона притаманна лише зрілій особистості і проявляється в унікальній здатності до самопізнання та самоусвідомлення. Особливістю функціональної автономії є те, що особистість, забуваючи про свої первинні потреби, не зупиняється у своєму самовдосконаленні навіть тоді, коли не має соціальної підтримки, коли нічого не отримує за свою працю. Принцип функціональної автономії Оллпорт вважав таким важливим, що назвав його “декларацією незалежності для психології особистості”, яка допомагає зрозуміти унікальність та самоцінність особистості [там само, с. 828–829].

А. Маслоу, як і інші гуманісти, також вважав, що здорова повноцінна людина – це та, яка прагне реалізувати свій потенціал. Мета людини – особиста еволюція, самовдосконалення, зростання. Розглядаючи розвиток як розгортання прихованих ресурсів, вроджених потенційних можливостей і здібностей людини, дослідник зазначав, що кожна людина народжується з прагненням стати тим, ким вона може стати. У зв’язку із цим Маслоу наголошував, що самоактуалізація – це не лише кінцевий стан, це процес, що триває, процес актуалізації потенцій індивіда в будь-який час, на будь-якому рівні [8, с. 52]. У праці “Нові виміри людської природи” дослідник зазначає, що саме слово “самоактуалізація” наголошує, що для того щоб мати сенс говорити про самоактуалізацію, слід визнати існування тієї “самості”, що актуалізується. Самість (self) – це те, що “я відчуваю як “моє”. Прислухатися до голосу внутрішніх імпульсів означає дати можливість їй проявитися” [там само].

Кожна людина, переконаний А. Маслоу, володіє певною внутрішньою інстинктоїдною природою. До неї він відносив основні інстинктивні потреби, здібності, таланти, анатомію, фізіологічну рівновагу або врівноваженість темпераменту, дородові і тілесні травми новонародженого, що слугують тим “сирим матеріалом”, на основі якого розвивається “індивідуальна самість”, що в подальшому проявляється у формі природних схильностей, пристрастей, внутрішніх

переконань і, зустрічаючись та взаємодіючи із зовнішнім світом, дуже швидко перетворюється у власне Я особистості [там само]. Потреба актуалізувати своє Я, свій потенціал є визнанням і прийняттям людиною своєї внутрішньої природи, усвідомленням своєї місії, невпинним прагненням до внутрішньої єдності, інтеграції, синергії, щоб у кінцевому результаті здобути повноцінну людяність.

Проте, застерігає Маслоу, самоактуалізація – це повільний і болісний процес постійного пошуку шляхів самовдосконалення. Більшість людей уникає самореалізації не лише через те, що не розуміє свого потенціалу, не знає про його існування, а й через почуття страху і сумніву у своїх здібностях. Посилаючись на А. Ангяла, який назвав це почуття “ухилянням від зростання”, Маслоу зазначав, що потреба в зростанні притаманна всім людям, але реалізується лише особистостями, що самоактуалізуються. “Нормальні хворі” люди не реалізують цю потребу, оскільки бояться розвитку [там само, с. 6].

Це почуття страху і сумніву у своїх можливостях і здібностях дослідник назвав “комплексом Йони” і “десакралізацією”. “Комплекс Йони” Маслоу визначав як неусвідомлений внутрішній спротив повній реалізації власних здібностей, відмову особистості від зростання через страх та недовіру до себе, прагнення сховатися від поклику власного таланту.

“Десакралізацію” учений розглядав як збіднення власного психічного життя, знецінення найвищих людських цінностей, неприйняття значущості та самоцінності іншої людини, відмову бачити в людській особистості її потенції [там само, с. 56]. Він зазначав, що ми любимо і захоплюємося всіма, у кому втілюється істина, добро, краса, справедливість та успіх. А проте вони викликають у нас почуття недоречності, тривоги, збентеження, можливо, ревнощів і заздрості, почуття власної неповноцінності і недосконалості. Вони позбавляють нас нашого апломбу, впевненості, самоповаги [там само, с. 44].

Серед зовнішніх факторів, що детермінують самоактуалізацію і не дають людині по-справжньому розкрити свою людську природу, А. Маслоу виокремив соціальні, економічні, політичні, релігійні, освітні, філософські, аксіологічні та сімейні фактори. Зокрема, до причин, що призводять до втрати людських можливостей, дослідник відносить суспільні норми, культурні, гендерні та вікові стереотипи, “матеріальний добробут”.

Самоактуалізація передбачає відмову від захисних механізмів і здатність до ресакралізації, тобто здатності побороти почуття страху, невпевненості, поглянути на іншого з висоти вічності, сприйняти і полюбити іншу людину так, як її любить Всевишній [там само, с. 96].

К. Роджерс, як і А. Маслоу, К. Горні та інші гуманісти, вважав, що тенденція до зростання є основним джерелом життя. Для збереження цілісності і розвитку свого Я, наголошував дослідник,

особистість у своїй поведінці керується “генералізованим мотивом – потребою в актуалізації, яка реалізується і стає актуальною, на відміну від потенційної...” (цит. за: [9, с. 447–448]).

Аналіз розглянутих вище поглядів показує, що поняття “потенціал” особистості, виникнення якого пов’язане з розвитком гуманістичної психології, найчастіше розглядають як приховане психологічне явище, що за певних умов може проявитися як актуальне. Потенціал самореалізації – це втілення здібностей, знань, умінь, навичок, різноманітних форм поведінки, емоційних станів особистості в реальну дійсність. Проте для того, щоб ця дійсність відбулася, потрібно пізнати і зрозуміти свою сутність, досягнути ідентичності й автономії, сформуванати свою власну систему цінностей.

Свого часу Б. Г. Ананьєв у контексті понять працездатності, здібностей, обдарованості і життєздатності людини підкреслював, що, незважаючи на те, що ці поняття належать до різних класів потенціалів людського розвитку, “ніхто не сумнівається в реальності тих властивостей людини, які називають потенційними..., що органом цих потенційних властивостей, без сумніву, є мозок, який продукує всю “актуальну” діяльність людини... Вони проявляють себе найрізноманітнішим чином, залежно від реального процесу взаємодії людини із життєвими умовами зовнішнього середовища та залежно від структури особистості самої людини. Генетична спорідненість між усіма видами людських ресурсів і резервів проявляється в різноманітних напрямках, проте досліджень, які розкривали б характер взаємовідношення між працездатністю, спеціальними здібностями, загальною активністю та інтересами особистості, її характерологічними властивостями, дуже мало. Саме тому вивчення складної сукупності актуальних і потенційних характеристик людини як суб’єкта діяльності є одним з найважливіших завдань людинознавчих дисциплін” [10, с. 274–275].

К. О. Абульханова-Славська, В. О. Сластьонін, Г. О. Лаптев та інші дослідники, розв’язуючи проблему сутності потенціалу, зазначають, що особистісний потенціал аж ніяк не слід розглядати в площині особистісних рис та настановлень людини. Його швидше за все потрібно трактувати як особливу системну характеристику особистості, що вирізняється своєю складною архітектонікою і базується на складній схемі опосередкування [11].

У такому тлумаченні особистісний потенціал постає як інтегральна характеристика рівня особистісної зрілості, де головним феноменом особистісної зрілості і формою прояву особистісного потенціалу є здатність особистості до самодетермінації. У цьому контексті поняття “особистісний потенціал” відображає не лише здатність людини до подолання існуючих обставин, а й здатність до подолання самої себе; а визначальним детермінуючим фактором розкриття потенціалу, вважають дослідники, можна вважати активність особистості.

Для позначення потенціалу як базової індивідуальної характеристики особистості та виокремлення “особистісного в особистості” Д. О. Леонт'єв запропонував поняття “особистісний потенціал”. Вважаючи особистісний потенціал стрижнем особистості, Леонт'єв наголошував, що він у жодному разі не корелює ні з інтелектуальним, ні з творчим розвитком. Пояснюючи феноменологію поняття “особистісний потенціал”, дослідник наводить приклад, коли геніальні люди, такі як Ван Гог, Ф. Достоевський, Ф. Кафка, Й. Мандельштам та багато інших, маючи потужний творчий потенціал, у житті були чутливими, раними, хворобливо вразливими, страждаючими. Водночас Д. О. Леонт'єв називає й інших, таких як Мікеланджело, Пікассо, Б. Шоу, Солженіцин, які добре володіли собою, продуктивно і творчо вибудовували своє життя навіть у несприятливих умовах. Їм вдалося відбутися, тому дослідник називає їх не інакше, як “успішна складність”. Найбільш чітко феноменологію особистісного потенціалу, на думку Леонт'єва, відображають такі поняття, як “життєстійкість”, “відвага відбутися”, які він розглядає не як особистісні риси, а як систему настановлень або переконань, що певною мірою піддаються формуванню і розвитку. Наприклад: настановлення на активність на протигагу настановленню на відчуження й ізоляцію, настановлення на контроль за подіями на протигагу почуттю безсилля, настановлення на здатність приймати виклик і ризикувати на протигагу прагненню почуватися в безпеці та ін. У цьому контексті, вважає дослідник, поняття “особистісний потенціал” певною мірою корелює з такими психологічними категоріями, як воля, сила Его, внутрішня опора, локус контролю, орієнтація на дію, “життєстійкість”, “відвага відбутися” та ін. [12, с. 154–161.]

Вивчаючи проблему самореалізації особистості, дослідники Т. С. Васильєва, Г. Г. Дилігенський, В. В. Орлов виокремили два типи самореалізації – активну і пасивну. Пасивна самореалізація передбачає орієнтацію на репродукцію, адаптацію, імітацію, дотримання традиції, відтворення соціально усталених способів дій та ментальних схем, які засвоюються в процесі первинної соціалізації, згодом шляхом закріплення в результаті тих чи інших форм навчання і виступають як у ролі “дорефлексивних диспозицій”, так і в ролі “мінімально усвідомлюваних імпульсів” та використовуються автоматично. Пасивна, латентна самореалізація відбувається відносно незалежно від суб'єкта, тобто настільки, наскільки він залучений до того чи іншого виду діяльності. Сам індивід і його сутнісні сили не є предметом рефлексії, вибору чи оцінки.

Активна самореалізація передбачає чітке уявлення про свої здібності і потреби. Саме активну самореалізацію розглядають крізь призму аксіологічних і естетичних вимірів. Це процес, що ототожнюється з творчістю і самотворенням та забезпечує особистості можливість стати самоорганізуючим центром і власноруч будувати

своє життя, формувати власні погляди і цінності, бути вільним у виборі кола спілкування та приєднуватися до тих соціальних груп, що на даний час найбільш повно відповідають її інтересам, цінностям і цілям. Саме активний тип самореалізації дає змогу піднятися і вийти за межі родового, суспільного досвіду, створює підґрунтя для подальшого розвитку особистісного потенціалу.

А проте слід пам'ятати про діалектичний зв'язок між пасивною і активною самореалізацією. Ступінь представленості активності і пасивності на різних вікових етапах різна. Пасивна самореалізація є неодмінною передумовою активної, тому розглядати їх у контексті позитивної або негативної характеристик видається неправильним. Запит на активну або пасивну самореалізацію на кожному етапі чи то індивідуального, чи то суспільного розвитку визначається як віковими особливостями особистості, так і особливостями розвитку конкретного суспільства.

Висновки. Отже, аналіз розглянутих вище підходів і поглядів дає підстави стверджувати, що потенціал людини можна вважати вродженим лише частково, оскільки значно більшою мірою він формується і розвивається в процесі соціалізації. Особистість – відкрита психофізіологічна система, що прагне до реалізації свого потенціалу, серцевиною якого є здібності і потреби, котрі різняться за своїм кількісним і якісним складом та ступенем вираженості. Кожен індивід, навіть мінімально соціалізований, реалізує свої сутнісні сили в різних видах діяльності: спілкуванні, професійній діяльності, навчанні і дозвіллі. Проте чи стане він суб'єктом самореалізації та якою мірою йому вдасться реалізувати свій потенціал – залежить як від зовнішніх умов, так і від власної позиції та активності самої людини.

Література

1. Ашмарин И. И. Человеческий потенциал России / И. И. Ашмарин. – М. : Рус. гуманитар. интернет-университет, 2000. – 176 с.
2. Потенциал [Електронний ресурс] / Философский энциклопедический словарь. – Режим доступу : www.rubricon.com
3. Словник іншомовних слів / за ред. О. М. Мельничука ; голов. ред. УРЕ. – К. : Вища шк., 1977. – 776 с.
4. Потенциал [Електронний ресурс] / Вікіпедія – вільна енциклопедія. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>
5. Психологія особистості : словник-довідник / [уклад. П. П. Горностай та ін.] – К. : Рута, 2001. – 320 с.
6. Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. – Минск : Изд. В. М. Скаун, 1998. – 896 с.
7. *Фрейдджер Р.* Личность: теории, эксперименты, упражнения / Р. Фрейдджер, Д. Фейдимен. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2002. – 864 с.
8. *Маслоу А.* Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу ; пер. с англ. Г. Абалл, А. П. Попогребский. – М. : Смысл, 1999. – 425 с.

9. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1998. – 486 с.
10. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2001. – 288 с. – (Серия “Мастера психологии”).
11. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
12. Леонтьев Д. А. Личностная зрелость как опосредствование личностного роста / Д. А. Леонтьев // Культурно-историческая психология развития / под ред. И. А. Петуховой. – М. : Смысл, 2001. – С. 154–161.

© Коропецька О. М.

ДОВІРА ДО СЕБЕ – СУБ’ЄКТИВНИЙ ФЕНОМЕН ОСОБИСТОСТІ

Н. М. Кравець, м. Львів

Здійснено психологічний аналіз поняття “довіра до себе”, що розглядається як суб’єктивний феномен особистості. Висвітлено теоретичні аспекти основних положень щодо розуміння особистісної довіри вітчизняними і зарубіжними дослідниками. Виявлено взаємозв’язок довіри до себе з іншими психологічними категоріями.

Ключові слова: довіра до себе, самопокладання, вибірковість і парціальність, внутрішній контроль, особистісна цілісність, самоактуалізація.

Осуществлен психологический анализ понятия “доверие к себе”, которое рассматривается как субъективный феномен личности. Освещены теоретические аспекты основных положений в понимании личностного доверия отечественными и зарубежными исследователями. Выявлена взаимосвязь доверия к себе с другими психологическими категориями.

Ключевые слова: доверие к себе, самополагание, выборочность и парциальность, внутренний контроль, личностная целостность, самоактуализация.

Psychological analysis of the concept “trust in oneself”, which is examined as a subjective phenomenon of personality, is carried out in the article. Theoretical aspects of basic provisions of understanding of personality trust, offered by domestic and foreign researchers are reflected. Intercommunication of trust in oneself with other psychological categories is discovered.

Key words: trust in itself, self-reliance, selectivity, internal control, personality integrity, self-actualization.

Проблема. Радикальні соціальні перетворення, які відбуваються в Україні, породили соціальну нестабільність. Вона супроводжується руйнуванням усталених норм і стереотипів; гострою кризою системи